

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

VOL.3 № 2

2026

ANATOMIK VA KLINIK TERMINOLOGIYADA LOTINCHA AFFIKSLARNING (PREFIKS VA SUFFIKS) MA'NO HOSIL QILISHDAGI ROLI

Xamroqulova Munira Rasulovna
Toshkent davlat tibbiyot universiteti, o'qituvchi.

Annotatsiya.

Mazkur maqolada anatomik va klinik terminologiya tizimida lotincha affikslarning — prefiks va suffikslarning — semantik hamda funksional imkoniyatlari tahlil qilinadi. Tibbiy atamalar tuzilishida affikslar terminning yo'nalishi, joylashuvi, miqdori, holati va jarayon xarakterini ixcham va standart shaklda ifodalashga xizmat qilishi asoslab beriladi. Anatomik terminlarda affikslar ko'proq topografik belgilar (yo'nalish, yaqin-uzoqlik, joylashuv), klinik terminlarda esa patologik jarayonlar (yallig'lanish, og'riq, o'sma, yetishmovchilik va boshqalar) mazmunini aniqlashtirishi ko'rsatib o'tiladi. Shuningdek, affikslarning terminologik birliklarni tizimlashtirish, sinonimiyani kamaytirish va xalqaro tibbiy muloqotda aniqlikni ta'minlashdagi roli misollar asosida yoritiladi.

Kalit so'zlar: lotin tili, tibbiy terminologiya, affiks, prefiks, suffiks, anatomik terminlar, klinik terminlar, semantika, so'z yasalishi, termin yasash.

РОЛЬ ЛАТИНСКИХ АФФИКСОВ (ПРЕФИКСОВ И СУФФИКСОВ) В ФОРМИРОВАНИИ ЗНАЧЕНИЯ АНАТОМИЧЕСКОЙ И КЛИНИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ

Хамроқулова Мунира Расуловна
Ташкентский государственный медицинский университет, преподаватель

Аннотация.

В статье анализируются семантические и функциональные возможности латинских аффиксов — префиксов и суффиксов — в системе анатомической и клинической терминологии. Обосновано, что аффиксы обеспечивают компактное и стандартизированное выражение направления, локализации, количества, состояния и характера процесса в структуре медицинского термина. Показано, что в анатомической терминологии аффиксация преимущественно отражает топографические признаки (направление, близость/удалённость, положение), тогда как в клинической терминологии — уточняет содержание патологических процессов (воспаление, боль, опухоль, недостаточность и др.). На примерах раскрывается роль аффиксов в систематизации терминологических единиц, снижении синонимии и обеспечении точности в международной медицинской коммуникации.

Ключевые слова: латинский язык, медицинская терминология, аффикс, префикс, суффикс, анатомические термины, клинические термины, семантика, словообразование, терминопроизводство.

THE ROLE OF LATIN AFFIXES (PREFIXES AND SUFFIXES) IN MEANING FORMATION WITHIN ANATOMICAL AND CLINICAL TERMINOLOGY

Xamroqulova Munira Rasulovna
Tashkent State Medical University, Senior Lecturer

Abstract.

This article examines the semantic and functional roles of Latin affixes—prefixes and suffixes—in the formation of meaning in anatomical and clinical terminology. It argues that affixation enables concise and standardized encoding of direction, location, quantity, condition, and process characteristics within medical terms. In anatomical nomenclature, affixes are shown to primarily convey topographic features (orientation, proximity, position), whereas in clinical terminology they often specify pathological processes (inflammation, pain, tumors, insufficiency, etc.). Through illustrative examples, the study highlights how affixes contribute to the systematization of terminological units, reduce synonymy, and enhance precision in international medical communication.

Keywords: Latin language, medical terminology, affix, prefix, suffix, anatomical terms, clinical terms, semantics, word formation, term formation.

Tibbiyot sohasi o'zining yuqori aniqlik va standartlashuv talab qiladigan ilmiy-amaliy xususiyati bilan ajralib turadi. Shuning uchun tibbiy terminologiya har bir tushuncha, tuzilma yoki klinik holatni qisqa, lo'nda va bir ma'noli ifodalashga xizmat qiladigan til birliklari tizimi sifatida shakllangan. Bu tizimning tarixiy va ilmiy asoslarida lotin tili muhim o'rin egallaydi: anatomik nomenklatura, kasallik nomlari, klinik belgilar va tashxis ifodalari ko'pincha lotincha (ba'zan yunoncha-lotincha) elementlar asosida quriladi. Natijada lotin tili tibbiy muloqotning "xalqaro kodi" sifatida terminlar barqarorligi, izchilligi va umumqabul qilingan me'yorlar bilan ishlashini ta'minlaydi.

Tibbiy terminlarni yaratish va ularning ma'nosini aniqlashtirishda affiksatsiya — prefiks va suffikslar orqali so'z yasaliishi — eng unumdor va tizimli mexanizmlardan biridir. Affikslar terminning semantik "kaliti" bo'lib, bir tomondan, asosiy ildiz (leksema) bildirgan umumiy tushunchani toraytiradi yoki kengaytiradi, ikkinchi tomondan esa terminning yo'nalishi, joylashuvi, miqdori, darajasi, holati hamda jarayon xarakterini (masalan, yallig'lanish, og'riq, o'sma, yetishmovchilik) aniqlab beradi. Ayniqsa, anatomik terminologiyada prefikslar ko'proq topografik-yo'nalish ma'nolarini (sub-, supra-, inter-, intra-, peri- kabi) ifodalasa, klinik terminologiyada suffikslar patologik jarayon va holatlarni (-itis, -algia, -oma, -osis, -emia va boshqalar) belgilashda faol qo'llanadi. Bu esa tibbiy terminologiyani o'rganishda affikslarni alohida tizim sifatida anglash, terminni "parchalab o'qish" va mazmunni tez tahlil qilish kompetensiyasini shakllantiradi.

Mazkur maqolaning dolzarbligi shundaki, tibbiyot ta'limi amaliyotida talabalar ko'pincha terminlarni yodlashga tayanadi, biroq affikslarning ma'no hosil qilishdagi roli to'liq o'zlashtirilmagani sababli noto'g'ri talqin, chalkashlik va imlo/semantik xatolar yuzaga keladi. Affikslar semantikasini tizimli o'rganish esa terminlarni mantiqiy tahlil qilish, yangi atamalarni to'g'ri anglash hamda kasbiy muloqotda aniq va standart ifodadan foydalanish imkonini kengaytiradi.

Shundan kelib chiqib, maqolaning maqsadi — anatomik va klinik terminologiyada lotincha prefiks hamda suffikslarning ma'no hosil qilishdagi funksiyasini tahlil qilish, ularning asosiy semantik guruhlarini ajratish va amaliy misollar orqali termin yasashdagi o'rnini asoslab berishdir. Mazkur maqsadni ro'yobga chiqarish uchun affikslarning ma'nodosh-qarama-qarshi juftliklari, topografik va patologik mazmunni ifodalashdagi xususiyatlari hamda terminologik standartlashuvga ta'siri kabi masalalar yoritiladi.

Anatomik terminologiya bo'yicha tadqiqotlarda eng tayanch manba sifatida FIPAT tomonidan tayyorlangan "Terminologia Anatomica" ko'rsatiladi. Ushbu standartda anatomik nomlarning xalqaro yagona me'yorlari, terminlarning tuzilishi va qo'llanish tamoyillari mustahkamlangan bo'lib, anatomik birliklarni nomlashda prefikslar (topografik-yo'nalish, joylashuv munosabatlari) hamda morfologik shakllarning izchil qo'llanishi terminning aniq va

bir ma'noli bo'lishiga xizmat qilishi qayd etiladi. Standartning amaliy ahamiyati shundaki, u anatomik terminlarni milliy tillarga tarjima qilishda ham "tayanch karkas" vazifasini bajaradi: terminning ma'nosi ko'pincha ildiz + affiks modelini to'g'ri talqin etish orqali ochiladi.

Affikslarning tibbiy termin yasashdagi roli masalasini o'quv adabiyotlari ancha tizimli yoritadi. Xususan, D.-E. Chabner tibbiy terminlarni o'rgatishda "word-building" (so'z qurish) yondashuvini asos qilib, termin ma'nosini suffiks (jarayon/holat)dan boshlab tahlil qilish, so'ng prefiks (yo'nalish, inkor, daraja, miqdor) va ildiz ma'nosini qo'shib yakuniy mazmunni aniqlash metodikasini qo'llaydi. Muallif terminlarning klinik mazmunini ixcham ifodalashda -itis, -algia, -oma, -osis kabi suffikslar hamda hyper-, hypo-, dys-, peri-, sub- kabi prefikslarning yuqori informativligini ko'rsatadi; bu holat affikslarning "semantik indikator" sifatidagi funksiyasini tasdiqlaydi.

Shu yo'nalishda Ehrlich va hammualliflarning "Medical Terminology for Health Professions" qo'llanmasi ham terminni bo'laklarga ajratib o'qish (prefix + root + suffix) orqali ma'noni tez anglash ko'nikmasini shakllantirishni maqsad qiladi. Qo'llanmada affikslar klinik terminlarda diagnostik mazmunni "kodlash"ga yordam berishi, ya'ni bir xil ildiz turli prefiks/suffiks bilan qo'llanganda turli klinik holatlarni farqlash imkonini berishi (masalan, daraja, buzilish, yetishmovchilik, yallig'lanish kabi) ta'kidlanadi. Bu yondashuv ayniqsa klinik fanlarda (propedevtika, terapiya, jarrohlik) terminologik savodxonlikni oshirishda samarali hisoblanadi.

Rus tilidagi tibbiy-lotin terminologiyasi bo'yicha o'quv manbalari ham affikslarning ma'no hosil qilishdagi rolini aniq misollar bilan ochib beradi. Masalan, O.G. Olexnovich va I.S. Arxipovaning "Латинский язык и основы медицинской терминологии" o'quv qo'llanmasida anatomik terminologiya va klinik terminologiya ajratib ko'rsatiladi hamda termin elementlari orqali ma'noni aniqlash (so'z yasalishi) o'qitishning asosiy yo'nalishi sifatida beriladi. Qo'llanmada affikslar terminologik minimumni tizimlashtirish, terminlarni yodlashni "mexanik" emas, balki "mantiqiy" o'zlashtirishga o'tkazishi bilan izohlanadi.

Tibbiy terminlarni semantik tahlil qilish bo'yicha metodik qarashlar T.A. Gladilina materiallarida yanada amaliy bayon etiladi: muallif affikslar (prefiks va suffikslar) ko'pincha ildiz elementlari bilan teng darajada informativ bo'lishini, termin mazmunini sharhlashda avvalo oxirgi termin elementi (odatda suffiks)dan "nima?" savoli bilan boshlash, so'ng boshlang'ich element (prefiks) orqali "qayerda?", "qanday?", "qaysi darajada?" kabi savollarga javob topish usulini tavsiya qiladi. Bu yondashuv klinik terminlarda -itis, -osis, -pathia kabi yakuniy elementlarning ma'no belgilovchi "tayanch" ekanini, prefiks esa jarayonning xususiyatini aniqlashtirishini ko'rsatadi.

Shuningdek, ayrim o'quv darsliklarida (masalan, N.P. Lovchikova tuzgan materiallarda keltirilgan bibliografiya) M.N. Chernyavskiyning tibbiy terminologiyani tartibga solish va lotin tili asosida o'qitish bo'yicha ishlari asosiy manbalar qatorida qayd etiladi. Bu adabiyotlar affikslarning tibbiy termin yasashdagi umumiy "konstruktiv" roli, terminlarni normallashtirish va variantlilikni kamaytirishdagi ahamiyatini nazariy jihatdan asoslashga xizmat qiladi.

Yana bir qator qo'llanmalarda (masalan, Martselli nomi bilan berilgan o'quv qo'llanmalarida) lotin grammatikasi bilan birga affiksatsiya terminologiyani markaziy mexanizmi sifatida berilib, anatomik va klinik terminlarni o'qishda so'z yasovchi elementlarga tayanish terminlarni tez va aniq anglashga olib kelishi ko'rsatib o'tiladi.

Umuman olganda, ko'rib chiqilgan manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki:

- anatomik terminologiyada affikslar asosan topografik-munosabatlarni (joylashuv, yaqinlik-uzoqlik, qatlam, atrof) aniqlashtiradi (FIPAT standartlari);

- klinik terminologiyada esa affiksalar patologik jarayonni (yallig‘lanish, og‘riq, o‘sma, buzilish, holat) “nomlash modeli” orqali belgilaydi (Chabner; Ehrlich; Gladilina). Demak, lotincha prefiks va suffiksalar tibbiy terminning semantik yadrosini tizimli ravishda shakllantiruvchi, terminlarni o‘rgatishda esa tahliliy fikrlashni kuchaytiruvchi muhim lingvistik vosita hisoblanadi.

Mazkur maqolada deskriptiv-semantik tahlil metodi asosiy (yagona) metodologiya sifatida qo‘llanildi. Ushbu yondashuvda anatomik va klinik terminlar tarkibi morfemalarga (prefiks–ildiz–suffiks) ajratilib, har bir affiksning ma‘no hosil qilishdagi funksiyasi aniqlanadi: (1) prefikslarning topografik/yo‘nalish, miqdor, daraja va inkor kabi semantik yuklamalari; (2) suffikslarning patologik jarayon, holat va klinik natijani ifodalashdagi roli. Tahlil jarayonida affikslarning termin ichidagi pozitsiyasi va ularning ildiz bilan birikishidan yuzaga keladigan terminologik ma‘no izohlanadi hamda anatomik va klinik leksika doirasida affikslarning semantik guruhlari (masalan, joylashuv, yo‘nalish; yallig‘lanish, og‘riq, o‘sma va b.) tizimlashtiriladi. Natijada terminlarni “parchalanib o‘qish” orqali mazmunni tez va aniq anglashga xizmat qiluvchi affiksatsiyaning ilmiy-lingvistik modeli asoslab beriladi.

Tahlil jarayonida anatomik hamda klinik terminlarning morfemik tuzilishi (prefiks–ildiz–suffiks) ajratildi va affikslarning ma‘no hosil qilishdagi semantik “yo‘naltiruvchi” funksiyasi aniqlashtirildi. Kuzatuvlar shuni ko‘rsatdiki, anatomik terminlarda prefiksalar ko‘proq topografik va fazoviy munosabatni, klinik terminlarda suffiksalar esa patologik jarayon va holatni belgilashda yetakchi rol o‘ynaydi.

1) Anatomik terminologiyada prefikslarning semantik roli

Natija 1. Anatomik terminlarda prefiksalar asosan “qayerda?”, “qanday joylashgan?”, “qaysi qatlamda?” kabi savollarga javob berib, terminning topografik ma‘nosini aniqlashtiradi.

- sub- (ostida, tagida): *subcutaneus* — “teri osti”; *submandibularis* — “pastki jag‘ osti”.
- supra- (ustida): *suprarenalis* — “buyrak usti”.
- inter- (orasida): *intercostalis* — “qovurg‘alar orasidagi”.
- intra- (ichida): *intracranialis* — “bosh suyagi ichidagi”.
- peri- (atrofida): *pericardium* — “yurak atrof qobig‘i”, *periosteum* — “suyak usti parda”.
- retro- (orqasida): *retroperitonealis* — “qorin parda orti”.

Xulosa (anatomik blok): prefiksalar anatomik nomlarda obyektning lokatsiyasi va fazoviy munosabatini kodlaydi; ildiz organ/strukturani bildirsa, prefiks uning joylashuv koordinatasini beradi.

2) Klinik terminologiyada suffikslarning semantik roli

Natija 2. Klinik terminlarda suffiksalar ko‘pincha “nima jarayon?”, “qanday holat?” degan savollarga javob bo‘lib, terminning asosiy klinik mazmunini belgilaydi.

Eng faol suffiksalar va ularning klinik “signali”:

- -itis (yallig‘lanish): *bronchitis* (bronxit), *gastritis* (gastrit), *dermatitis* (dermatit).
- -algia (og‘riq): *neuralgia* (nevralgiya), *myalgia* (miyalgiya).
- -oma (o‘sma/tuqima o‘sishi): *adenoma*, *lipoma*.
- -osis (degenerativ/uzoq davom etuvchi holat, patologik jarayon): *arthrosis*, *scoliosis*.
- -emia (qon bilan bog‘liq holat): *anemia*, *hyperglycemia* (qonda glyukoza oshishi).
- -uria (siydik bilan bog‘liq belgi): *hematuria* (siydikda qon), *proteinuria*.
- -pathia (kasallik/zararlanish): *neuropathia*, *cardiopathia*.
- -plegia / -paresis (falaj/zaif falaj): *hemiplegia*, *paresis*.

Xulosa (klinik blok): klinik terminlarda suffikslar terminning diagnostik yadrosi bo'lib, ko'pincha birinchi navbatda aynan suffiks orqali terminning "qanday patologiya" ekani anglashiladi.

3) Prefiks + suffiks kombinatsiyasi orqali aniq ma'no hosil bo'lishi

Natija 3. Termin ma'nosi ko'pincha affikslarning ketma-ket "qatlamlanishi" orqali aniqlashadi:

- prefiks — xususiyat/daraja/yo'nalish
- ildiz — organ/strukturani
- suffiks — holat/jarayon

Misollar:

• hyper- + tens + -io → *hypertensio* (bosimning ortishi): prefiks darajani ("yuqori") bildiradi.

• hypo- + glycem + -ia → *hypoglycemia* (qonda glyukoza pasayishi): prefiks miqdor kamayishini bildiradi.

• peri- + card + -itis → *pericarditis* (yurak qobig'i yallig'lanishi): prefiks anatomik "atrof"ni, suffiks klinik "yallig'lanish"ni beradi.

• tachy- + card + -ia → *tachycardia* (yurak urish tezlashishi): prefiks tezlikni bildiradi.

Bu model terminlarni yodlashni emas, mantiqiy tahlil qilib anglashni kuchaytiradi.

4) Terminlarni o'zlashtirishda uchraydigan tipik muammolar (aniqlangan holatlar)

Natija 4. Affikslarning semantikasini bilmaslik quyidagi xatolarga olib keladi:

• prefiksni e'tiborsiz qoldirish natijasida joylashuv xatosi (masalan, *sub-* / *supra-* farqi);

• -itis va -osis kabi suffikslarni chalkashtirish (yallig'lanish vs. uzoq davom etuvchi holat);

• yunon-lotin elementlari aralash terminlarda ildizni noto'g'ri ajratish (masalan, -emia, -uria kabi yakuniy elementlar bilan ishlashda).

Tahlil shuni ko'rsatdiki, lotincha affikslar tibbiy terminologiyada oddiy "qo'shimcha" emas, balki terminning ma'nosini shakllantiruvchi asosiy semantik mexanizmdir:

• anatomik terminlarda prefikslar topografik aniqlikni ta'minlaydi;

• klinik terminlarda suffikslar patologik mazmunni (jarayon/holat) belgilaydi;

• affikslarning kombinatsiyasi terminni universal o'qish modeliga keltiradi (prefiks → ildiz → suffiks), bu esa ta'lim jarayonida terminlarni tez anglash va to'g'ri qo'llashni kuchaytiradi. Quyida jadvalda (Affiks → ma'no → anatomik misollar → klinik misollar) keltiriladi.

Lotincha affikslar: semantik guruhlar va misollar jadvali

Affiks (turi)	Asosiy ma'no	Anatomik misollar (izoh)	Klinik misollar (izoh)
sub- (prefiks)	ostida, tagida	<i>subcutaneus</i> (teri osti), <i>submandibularis</i> (pastki jag' osti)	<i>subacute</i> (subakut—yarim o'tkir kechish), <i>subfebrilis</i> (subfebril—ozgina isitma)
supra- (prefiks)	ustida	<i>suprarenalis</i> (buyrak usti), <i>supraorbitalis</i> (ko'z kosasi usti)	<i>supraventricularis</i> (qorinchadan yuqori—SVT kontekstida), <i>suprapubicus</i> (qov usti soha—klinik tavsifda)
inter- (prefiks)	orasida	<i>intercostalis</i> (qovurg'alar orasida),	<i>interdigitalis</i> (barmoqlar oralig'i infektsiya/dermatit),

		<i>intervertebralis</i> (umurtqalar orasida)	<i>intermuscularis</i> (mushaklar oralig'i abstsess/og'riq)
intra- (prefiks)	ichida	<i>intracranialis</i> (bosh suyagi ichida), <i>intraarticularis</i> (bo'g'im ichida)	<i>intravenosus</i> (tomir ichiga), <i>intramuscularis</i> (mushak ichiga)
peri- (prefiks)	atrofida, o'rab	<i>periosteum</i> (suyak usti parda), <i>pericardium</i> (yurak qobig'i)	<i>pericarditis</i> (yurak qobig'i yallig'lanishi), <i>periostitis</i> (suyak usti parda yallig'lanishi)
retro- (prefiks)	orqasida	<i>retroperitonealis</i> (qorin parda orti), <i>retrosternalis</i> (to'sh suyagi orqasida)	<i>retrosternal pain</i> (to'sh orqasi og'rig'i), <i>retrobulbaris</i> (ko'z olmasi orqasi—nevrit/og'riq)
hypo- (prefiks)	kamayish, past	<i>hypoglossus</i> (til osti nervi—topografik nomda "ost" ma'nosi)	<i>hypotensio</i> (bosim pasayishi), <i>hypoglycaemia</i> (qonda glyukoza pasayishi)
hyper- (prefiks)	ortish, yuqori	(ko'proq klinikda faol; anatomikda kam)	<i>hypertensio</i> (bosim oshishi), <i>hyperglycaemia</i> (qonda glyukoza oshishi)
dys- (prefiks)	buzilish, qiyinlashish	(asosan klinik)	<i>dyspepsia</i> (hazm buzilishi), <i>dyspnoea</i> (nafas qisilishi)
-itis (suffiks)	yallig'lanish	(anatomikda odatda qo'llanmaydi)	<i>tonsillitis</i> (bodomsimon bez yallig'lanishi), <i>bronchitis</i> (bronx yallig'lanishi)
-algia (suffiks)	og'riq	—	<i>neuralgia</i> (asab og'rig'i), <i>myalgia</i> (mushak og'rig'i)
-oma (suffiks)	o'sma (yaxshi/yomon sifatini alohida aniqlash kerak)	—	<i>lipoma</i> (yog' to'qimasi o'smasi), <i>adenoma</i> (bez o'smasi)
-osis (suffiks)	patologik holat, degenerativ/uzoq jarayon	—	<i>arthrosis</i> (bo'g'im degeneratsiyasi), <i>scoliosis</i> (umurtqa qiyshayishi)
-emia (suffiks)	qonga oid holat	—	<i>anaemia</i> (kamqonlik), <i>bacteraemia</i> (qonda bakteriya)
-uria (suffiks)	siydikka oid belgi	—	<i>haematuria</i> (siydikda qon), <i>proteinuria</i> (siydikda oqsil)
-pathia (suffiks)	kasallik/zararlanish	—	<i>neuropathia</i> (asab zararlanishi), <i>cardiopathia</i> (yurak kasalligi)

Prefikslar (10 ta)

1. sub- — osti, tagi: *subcutaneus* (teri osti)
2. supra- — usti: *suprarenalis* (buyrak usti)
3. inter- — orasida: *intercostalis* (qovurg'alar orasida)
4. intra- — ichida: *intraarticularis* (bo'g'im ichida)
5. peri- — atrofida: *pericarditis* (yurak qobig'i yallig'lanishi)

6. retro- — orqasida: *retroperitonealis* (qorin parda orti)
7. pre- / prae- — oldin, avval: *prenatalis* (tugʻilishdan oldingi)
8. post- — keyin: *postoperativus* (operatsiyadan keyingi)
9. hypo- — kamayish, past: *hypoglycaemia* (qonda glyukoza pasayishi)
10. hyper- — ortish, yuqori: *hypertensio* (bosim oshishi)

Suffikslar (10 ta)

1. -itis — yalligʻlanish: *gastritis*
2. -algia — ogʻriq: *neuralgia*
3. -oma — oʻsma: *lipoma*
4. -osis — patologik holat/degenerativ jarayon: *arthrosis*
5. -emia — qonga oid holat: *anaemia*
6. -uria — siydikka oid belgi: *proteinuria*
7. -pathia — kasallik/zararlanish: *neuropathia*
8. -scopia — koʻrish/tekshirish usuli: *endoscopia*
9. -therapia — davolash: *chemo-therapia*
10. -ectomy (-ectomia) — olib tashlash amaliyoti: *appendectomy*

Tibbiy terminologiyada lotincha affikslar termin maʼnosini shakllantirishda yuqori darajada informativ boʻlgan struktur birliklar sifatida namoyon boʻladi. Prefikslar koʻpincha terminning topografik yoki funksional “yoʻnalishini” belgilab, anatomik obyektning joylashuvi, munosabati va orientatsiyasini aniqlashtiradi. Masalan, sub- prefiksi “osti, tagi” semantikasiga ega boʻlib, *subcutaneus* (teri osti), *submandibularis* (pastki jagʻ osti) kabi birliklarda anatomik lokatsiyani aniq koʻrsatadi. Shunga yaqin tarzda supra- prefiksi “usti” maʼnosini ifodalab, *suprarenalis* (buyrak usti) kabi terminlarda obyektning yuqori pozitsiyasini bildiradi. Anatomik tuzilmalarning oʻzaro joylashuv munosabatlari inter- (“orasida”) va intra- (“ichida”) prefikslari orqali ham mantiqiy tizimda ifodalanadi: *intercostalis* (qovurgʻalar orasidagi) hamda *intraarticularis* (boʻgʻim ichidagi) terminlarida bu holat yaqqol koʻrinadi. Peri- prefiksi “atrofida, oʻrab turuvchi” munosabatni kodlab, *periosteum* (suyak usti parda) kabi anatomik birliklarni izohlashda muhim oʻrin tutadi; klinik terminlarda esa *pericarditis* (yurak qobigʻi yalligʻlanishi) misolida koʻringanidek, prefiks anatomik sohani belgilab, keyingi affiks esa jarayon mazmunini aniqlashtiradi. Retro- (“orqasida”) prefiksi esa *retroperitonealis* kabi terminlarda fazoviy joylashuvni bildirishi bilan topografik aniqlikni kuchaytiradi.

Klinik terminologiyada prefikslar nafaqat lokatsiya, balki miqdor-daraja va funksional holatni ham belgilaydi. Jumladan, hypo- (“kamayish, past”) va hyper- (“ortish, yuqori”) prefikslari metabolik va fiziologik koʻrsatkichlar oʻzgarishini standart ifodalash vositasi sifatida ishlaydi: *hypoglycaemia* qonda glyukoza pasayishini, *hypertensio* esa arterial bosimning ortishini anglatadi. Shuningdek, vaqt omili bilan bogʻliq klinik holatlarda prae-/pre- (“oldin”) va post- (“keyin”) prefikslari terminning temporal chegarasini belgilaydi: *prenatalis* (tugʻilishdan oldingi), *postoperativus* (operatsiyadan keyingi) kabi birliklar buning dalilidir. Patologik jarayonning buzilish xarakterini ifodalashda esa dys- prefiksi (“buzilish, qiyinlashish”) faol boʻlib, *dyspepsia* (hazm jarayoni buzilishi) yoki *dyspnoea* (nafas olish qiyinlashuvi) kabi terminlarda klinik simptomning mohiyatini qisqa va aniq ifodalaydi.

Suffikslar tibbiy terminlarning semantik yadrosini shakllantiruvchi asosiy indikatorlardan sanaladi, chunki ular koʻpincha terminning “qanday jarayon yoki holat?” ekanini belgilaydi. Masalan, -itis suffiksi yalligʻlanish jarayonini bildiradi va *tonsillitis*, *bronchitis*, *gastritis* kabi atamalarda patologik jarayon turini bevosita aniqlaydi. -algia suffiksi ogʻriq mazmunini kodlab, *neuralgia* yoki *myalgia* terminlarida simptomning asosiy belgisini koʻrsatadi. Klinik tashxisda oʻsma jarayonlarini nomlashda -oma suffiksi (masalan, *lipoma*,

adenoma) yuqori darajada standartlashgan bo‘lib, terminning nozologik guruhini aniqlashga xizmat qiladi. -osis suffiksi esa ko‘pincha uzoq davom etuvchi, degenerativ yoki struktur o‘zgarish bilan kechuvchi patologik holatni bildiradi: *arthrosis*, *scoliosis* kabi birliklar shundan dalolat beradi. Bioximik va gematologik holatlarni ifodalashda -emia (“qonga oid holat”) suffiksi ishlatiladi (*anaemia*, *bacteraemia*), laborator diagnostika va klinik tekshiruvda siydik bilan bog‘liq belgilarni ifodalashda esa -uria (*proteinuria*, *haematuria*) affiksi muhimdir. Kasallik yoki zararlanish umumiy kategoriyasini nomlashda -pathia suffiksi (*neuropathia*, *cardiopathia*) terminlarning nozologik umumlashtiruvchi qatlami sifatida namoyon bo‘ladi. Tashxis qo‘yish va ko‘rish orqali tekshiruvlarni ifodalashda -scopia (*endoscopia*) suffiksi, davolash yo‘nalishlarini belgilashda -therapia (*chemotherapy*) suffiksi, jarrohlik amaliyotlarida esa -ectomy/-ectomy (*appendectomy*) suffiksi jarayonning turini (tekshiruv, davolash, operatsiya) aniqlashda markaziy rol o‘ynaydi.

Shu tariqa, prefikslar ko‘proq terminning “kontekstini” (joylashuv, yo‘nalish, daraja, vaqt, buzilish tipi) belgilasa, suffikslar terminning “yadrosi”ni (yallig‘lanish, og‘riq, o‘sma, holat, laborator belgi, muolaja/operatsiya) aniqlaydi. Affikslarning bunday funksional taqsimoti tibbiy terminlarni o‘rganishda terminni morfemalarga ajratib “o‘qish” orqali mazmunni tez anglash va to‘g‘ri qo‘llash imkonini beradi.

Maqola doirasida o‘tkazilgan tahlil natijalari lotincha prefiks va suffikslar anatomik hamda klinik terminologiyada ma‘no hosil qilishning asosiy lingvistik mexanizmlaridan biri ekanini tasdiqladi. Anatomik terminlarda prefikslar obyektning topografik belgilari va fazoviy munosabatlarini aniqlashtirib, terminning bir ma‘noliligini ta‘minlaydi. Klinik terminlarda esa suffikslar patologik jarayon va holatning turini belgilab, tashxis mazmunini standart shaklda ifodalashga xizmat qiladi. Prefiks va suffikslarning kombinatsiyasi tibbiy terminlarni tizimlashtirish, sinonimiyani kamaytirish hamda kasbiy muloqotda aniqlikni oshirishga yordam beradi. Amaliy jihatdan, affikslar semantikasini tizimli o‘rgatish tibbiyot ta‘limida terminlarni mexanik yodlashdan ko‘ra, ularni mantiqiy tahlil asosida o‘zlashtirishni kuchaytiradi va yangi terminlarni mustaqil anglash kompetensiyasini shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. FIPAT. Terminologia Anatomica: International Anatomical Terminology: 2nd ed. (approved and adopted by IFAA General Assembly, 2020). — 2019. — Elektron resurs.
2. International Federation of Associations of Anatomists (IFAA). Anatomical Terminology (FIPAT): mission and scope: rasmiy sahifa. — Elektron resurs (murojaat sanasi: 28.02.2026).
3. Chabner D.-E. The Language of Medicine. — 12th ed. — St. Louis: Saunders (Elsevier), 2020. — ISBN 978-0-323-55147-2.
4. Ehrlich A., Schroeder C., Ehrlich L., Smith K. Medical Terminology for Health Professions. — 8th ed. — Boston: Cengage Learning, 2018. — ISBN 9781337119474.
5. Dorland. Dorland’s Illustrated Medical Dictionary. — 33rd ed. — Philadelphia: Elsevier, 2019/2020. — ISBN 9781455756438.
6. Stedman T. L. Stedman’s Medical Dictionary. — 28th ed. — Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 2006.
7. Fremgen B. F. Medical Terminology: A Living Language. — 7th ed. — Pearson, 2018. — ISBN 9780134701202.
8. Olexnovich O. G., Arkhipova I. S. Латинский язык и основы медицинской терминологии: учебное пособие. — Екатеринбург: УГМА, 2012. — 168 с.
9. Gladilina T. A. Латинский язык и основы медицинской терминологии: учебное пособие. — Курск: КГМУ, 2005.

10. Lovchikova N. P. Латинский язык и основы медицинской терминологии: учебно-методическое пособие. — Кемерово, 2016.
11. Chernyavskiy M. N. Латинский язык и основы медицинской терминологии: учебник. — М.: ЗАО «ШИКО», 2007. — 448 с.
12. Martselli A. A. Латинский язык и основы медицинской терминологии: учебное пособие. — Изд. 5-е, испр. — Ростов-на-Дону: Феникс, 2014.
13. Chmielewski P. P., et al. New Terminologia Anatomica: cranium and extracranial... // *Folia Morphologica*. — 2021. — (maqola).
14. Masters R. M., Gyls B. A., Wedding M. E. Medical Terminology Systems: A Body Systems Approach. — 9th ed. — Philadelphia: F. A. Davis, 2025/2026